

Amtsskolekonsulent L. C. Jensens artikel, 1945

Uddrag af artikel bragt i Nordsjællands Venstreblad den 12. maj 1945. I artiklen beskriver L. C. Jensen tiden omkring oktober 1943 med udgangspunkt i de mange illegale transportere fra Gilleleje og omegn.

Kilden er fra Christian Tortzens "Gilleleje, oktober 1943", © 1970 Christian Tortzen.

Nu var man klar over, at man skulde være forsigtig. Havnen kunde ikke længere benyttes i det hidtidige Omfang, og Gestapos Agtpaagivenhed var tiltagende, men der var almindelig Enighed om, at der for enhver Pris skulde skaffes Udveje for at faa stoppet den djævelske Menneskejagt og faa Jøderne udenfor Gestapos Rækkevidde. Der blev bl.a. dannet et Udvalg af Borgere, som selvbestaltet i al Beskedenhed tog sig af Sagen. Den første Opgave var naturligvis at skaffe Skibslejlighed til den stadige Strøm af Jøder. Snart blev man klar over, at der også var Mulighed for, at ansvarsløse Elementer, det være sig lokale eller de mange fremmede, der optraadte som ukaldede Hjælpere, hensynsløst kunde udnytte Situationen i økonomisk Henseende, bl.a. som Stikkere. Man fandt det ligeledes rigtigt, at Overfartspriserne blev holdt indenfor Rimelighedens Grænser. Man akkorderede derfor med Fiskerne og Skipperne i Havnen, man sørgede for Indkvartering til de mange, der kom med Tog, Drosker og Ambulancer fra Hovedstaden, man forhandlede med Hospitalslægerne i København, hvoraf flere var meget aktive, og man sørgede for, at ubemidlede kom gratis over.

Købmand Gilbert Lassens skildring

Gilbert Lassen var købmand i Smidstrup ved Gilleleje. I tiden omkring oktober 1943 hjalp han med at arrangere en lang række illegale overfarter for danske jøder, som flygtede til Sverige. Gilbert Lassen skrev i 1945 følgende vidnesbyrd.

Kilden er fra Christian Tørtzens "Gilleleje, oktober 1943", © 1970 Christian Tørtzen.

Den 4. Oktb. om Aftenen fik vi en stor Baad afsted, og den 5. Om Formiddagen gik FRYDENDAL med ca 200 ombord. Til denne Baad var samlet ca 40.000 Kr sammen i Slagter Olsens Udhus. En af Arrangørerne var Adjunkt Schmidt fra Helsingør. Baaden kom hovedkulds afsted, idet Jøderne styrtede som gale ud langs Havnens Kajer med Børn, Kufferter og Bylter, og lige med eet kom der falske Advarsler om, at Gestapo kom. Baaden lettede under stor Forvirring og fik ikke engang Pengene med, disse blev gravet ned i Slagterens Have, og senere kom en Mand ud til mig med Pakken. I Mellemtiden var der startet en Komite i Gilleleje, til hvis Kasserer, Dr. Vilstrup, jeg afleverede Pengene; det viste sig, at der var 41.600 Kr.

Skibet FRYDENDAL blev i Sverrig, men Kaptajnen sendte en Befuldmægtiget over efter Pengene.

Nu begyndte der at gaa Panik i det, der strømmede stadig Jøder med Tog og med Bil, og hos de fleste af Byens Borgere boede en eller flere Familier, eller de krøb sammen paa Lofter, i Skure, i Stalde, paa Skibsværftet og alle andre Steder. En Kreds af Byens Borgere vilde nu tage Affære, det var Præsten, Kjeldgaard Jensen, Politibetjent Kirkeskou, Sogneraadsmlem P. Petersen, Fabrikant Rasmussen, Lærer Aschengren Frederiksen m. flere. Disse og mange andre mødtes hos Lærer Frederiksen og drøftede Situationen, og der sendtes 2-3 Mand i Byen for at lave en Optælling og indsamle Midler. I dette Arbejde deltog Operasanger Henry Skjær og Inspektør Freddy Nielsen samt Politibetjenten. Jeg selv var deroppe med 8.000 fra et nyankommet Selskab i Smidstrup. Da alt blev talt sammen, var der en Beholdning paa ca 134.000 Kr og ca 500 Jøder i Byen.

Vi var adviseret om, at der var flere paa Vej i Biler fra Kysten omkring Helsingør-Snekkersten, og der skulde komme mange med Aftentoget til Gilleleje. Ligeledes var vi adviseret om, at Gestapo var kørt fra Helsingør mod Vest. Efter en Raadslagning turde vi ikke lade Toget komme til Gilleleje, og jeg tilbød derfor at køre paa Cykel til Paarup og

stoppe Toget der. En ung Mand tog med som Vejviser, og vi kørte langs Kanalen med yderste Hastighed for at komme tidsnok. Vi naaede det lige – jeg lavede et raskt lille Hold up med Togføreren, som fik Besked paa at vente med at køre, til vi gav Signal og fortalte ham hvorfor. Derefter gik jeg igennem alle Vognene og gav Besked om, at alle de, som skulle videre fra Gilleleje, skulde staa af nu, og fik paa den Maade samlet 50/60 Jøder bag Jernbaneperronen.

Efter Aftale med Gilleleje-Folkene blev alle disse ført ud til 2 store Gaarde, Søborggaard og Saxegaard, hvor de midlertidigt fik Ophold og Forplejning, jeg tog saa tilbage med en Liste over Familier og det Beløb, de vilde kunde betale for Overfart. Da jeg kom tilbage til Gilleleje, var Byen og Situationen meget forandret. Paa vort Mødested, hos Lærer Frederiksen, var der lukket og slukket, og efter lang Tids Banken blev der kun svaret mig, at Gestapo var i Byen. Alle Byens gode Borgere havde totalt tabt Hovedet og gemt sig under Dynen, ikke een var at finde. Jeg skyndte mig til Havnen, og heldigvis havde jeg Regnfrakke og min Vægterhue paa, saa jeg uhindret kunde fortsætte. Havnen var spærret af Dansk Politi, og den var belyst med Projektører. Paa enkelte Hjørner stod tyske Soldater, og der holdt flere danske og tyske Vogne. Jeg kørte rundt i Byen og lod, som om jeg var på Vagttjeneste, tog i Dørene hist og her og lyste med Lygten paa Laasene, paa den Maade kom jeg op til Kirken, hvor Gestapo allerede var paa Kirkeloftet, paa Gaden holdt Gestapos Lastbiler, og Jøderne blev læsset ind som Kvæg efter en hastig Undersøgelse.

Ellers var der ikke mange Gillelejere paa Gaderne, men jeg vidste mange af de Steder, hvor der var Jøder, og jeg gik i Nattens Løb rundt og fandt, at der stadig var mange paa Tangloftet, paa Bryggeriet, hos en Vognmand henover en Hestestald og hos mange private Mennesker, men som ikke turde røre sig den Nat. Til sidst lagde jeg mig til at sove paa et Loft, fordi jeg følte, at næste Dag maatte der gøres noget – hvad vidste jeg dog ikke endnu.

Hvem turde hjælpe, og hvordan? Saasnart det lysnede, gik jeg en Runde igen, og traf de første morgenduelige Mennesker – Vognmand Svend Petersen og Mejeriejer Øder paa Mejeriet. Der fik vi Mejerifolkene til at sørge for Junger med varm Mælk og nogle store Pakker Smørrebrød, Æg o. s. v., som vi fik givet Jøderne rundt om paa Lofterne. Min første Henvendelse var til Præsten, som daarlig nok turde tale med os, men i al Fald absolut intet vilde have med det at gøre, han stod i Begreb med at flygte, sagde han. Derefter gik jeg ned paa Missionshotellet ved Havnen, hvor baade tysk og dansk Politi holdt til.

Værten var god nok, vidste jeg – jeg købte Morgenkaffe og fik smuglet en Seddel over til Betjent Kirkeskou, der sad sammen med to Politimænd, jeg ikke kendte. Jeg fik et Møde med ham og fik at vide, at den egentlige Komite var opløst, og Pengene begravet i en Have. Mit Forslag til han og 3-4 andre, vi efterhaanden fik med, var, at faa de Jøder, der ikke var taget eller flygtet, bragt ud til mig i Smidstrup, hvor jeg kunde stille et ubegrænset Antal Sommerhuse til Raadighed, indtil vi kunde faa en større Baad ud langs Kysten og smaa Baade til at færge ud med.

Lidt op ad Formiddagen samledes vi hos Mekaniker Petersen; der var til Stede Betjent Kirkeskou, Dr. Vilstrup, Fabrik. Rasmussen, Konsulent Jensen m. flere. I Mellemtiden havde jeg fundet 3-4 Mand fra Smidstrup, der vilde paatage sig at færge og havde 2 Baade klar. Ligeledes fik vi kaldt Skipperen fra JAN, et Skib fra Aarhus, som laa i Gilleleje, op til Mødet. Vi bød ham 50.000 for den Menneskelast, og Færgefolkene blev budt 5.000. Vi var saa i Bil ude at se paa Afskibningssted i Smidstrup og aftale Signal.

Tilbage var saa at faa Jøderne bragt derud, nu da der stadig var Tyskere i Byen og paa Vejene. Vi brugte alle Hjælpemidler, mest store Vogne med Halm og Hø, Vogne med Sildekasser langs Siderne, Sygebiler og lign., og al Transport gik uden om Byen lidt ind i Land først, og saa ad Biveje til Smidstrup. Der var 8 af de største Huse klar til Brug, vi spurgte ikke Ejerne, men laante uden videre alt, hvad vi skulde bruge. Mad og Drikke bragte vi fra Købmandsforretningen og fra Pensionat »Havregaarden«. Mange Jøder fandt sig roligt i deres Skæbne, andre var fuldstændig nervøse og hysteriske. Vi lod Skodder og Mørklægningsgardiner være for Vinduerne, og i mange Tilfælde laasede vi dem endda inde. Vanskelighederne var gerne med Varme, hvor der ikke var elektriske Ovne, og ligeledes WC-Forhold, da der mange Steder var lukket for Vandet og alle Propper skruet af Rørene. Mine Sønner og et Par andre, jeg kunde stole paa, blev brugt som Vagtposter paa de Hjørner, der førte ned i Plantagen til Husene. Ligeledes havde vi Aftale med Betjent Kirkeskou ang. Telefonadvarsel, dersom noget galt vilde komme fra Gilleleje.